



5. הסומא והמין (תלמוד בבלי, מסכת ברכות נח ע"א)

- 1 רב ששט סגי נהור תה,
- 2 הו קאולי פלי עלמא לקבולי אפי מלכא, וקם אול פהריהו רב ששט.
- 3 אשכחיה ההוא מינא אמר ליה: חצבי לנהרא, פגני לנא?
- 4 אמר ליה: תא חוי דירענא מפי מינך.
- 5 חלף גונדא קמיתא, כי קא אןשא
- 6 אמר ליה ההוא מינא: אתא מלכא.
- 7 אמר ליה רב ששט: לא קאתי.
- 8 חלף גונדא תנינא, כי קא אןשא
- 9 אמר ליה ההוא מינא: השתא קא אתי מלכא.
- 10 אמר ליה רב ששט: לא קא אתי מלכא.
- 11 חליף תליתאי, כי קא שתקא,
- 12 אמר ליה רב ששט: ודאי השתא אתי מלכא.
- 13 אמר ליה ההוא מינא: מנא קד הא?
- 14 אמר ליה: דמלכותא דארעא קעין מלכותא דרקיעא, דכתיב
- 15 "צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה ותזק מפרק הרים ומשפר סלעים
- 16 לפני ה', לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש, לא ברעש ה'.
- 17 ואחר הרעש אש, לא באש ה'. ואחר האש קול דממה דקה" (מלכים א', יט, יא-יג)
- 18 כי אתא מלכא, פתח רב ששט וקא מברך ליה,
- 19 אמר ליה ההוא מינא: למאן דלא תזית ליה קא מברכת?
- 20 ומאי הוי עליה דההוא מינא?
- 21 אכא דאמרי: תברוהי פחלינהו לעיניה.
- 22 ואכא דאמרי: רב ששט נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

תרגום

- 1 רב ששט — עוור היה.
- 2 היו הכול הולכים לקבל את פני המלך. עמד והלך עמם רב ששט.
- 3 מצאו מין אחד. אמר לו: חצבים לנהר — כגנים לאן?
- 4 אמר לו: בא וראה שאני יודע יותר ממך.
- 5 עבר לגיון ראשון ברעש,
- 6 אמר לו המין: בא המלך.
- 7 אמר לו רב ששט: לא בא.
- 8 עבר לגיון שני ברעש,
- 9 אמר המין: עכשיו בא המלך.
- 10 אמר רב ששט: לא בא.
- 11 עבר לגיון שלישי בחשאי,
- 12 אמר רב ששט: עכשיו ודאי בא המלך.
- 13 שאל אותו המין: זו מגין לך?
- 14 אמר לו: מלכות הארץ כעין מלכות השמים, שנאמר:
- 15 "צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה',
- 16 לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש, לא ברעש ה'.
- 17 ואחר הרעש אש, לא באש ה'. ואחר האש קול דממה דקה" (מלכים א', יט, יא-יג)
- 18 כשבא המלך פתח רב ששט וברכו.
- 19 אמר לו המין: כיצד אתה מברך את מי שאינך רואה?
- 20 ומה סופו של אותו המין?
- 21 יש אומרים: חברו ניקר את עיניו.
- 22 ויש אומרים: נתן רב ששט עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

ביאור

3. חצבי (חצבים) — כדים ראויים לשאיבה. כגני (כגנים) — כדים שאינם ראויים לשאיבה.

הסיפור פותח במצג קצר המלמד על מומו של רב ששט — עיוורון. גם במשפט שלאחריו המציין את העובדה או את הנוהג לילך להקביל את פני המלך ניתן לראות חלק מן המצג. כשלב זה מלמדנו הסיפור, כי גם רב ששט הצטרף להולכים לחלוק כבוד למלך, למרות עיוורונו.

נסתיים בכך שהמין לא יכול לראות שוב את המלך = האל. זאת משום שבחוש שמיעה ובשיקול דעת — כך נוכחנו לדעת — לא חונן, וחוש הראייה ניטל ממנו. בסיכום, נקשרו בסיפורנו שתי מגמות, האחת קשורה לעלבון החריג ולעונשו של המעליב, והשנייה, לוויכוח דתי על היכולת לגלות את האל. בסופו של דבר, התברר כי מי שפוגע בחלש מאבד גם את היכולת לגלות את האל.

ספרות נבחרת:

J. Fraenkel, Bible Verses quoted in the Tales of the Sages, Scripta Hierosolymitana, XXII, 1971, pp. 92-94.



מנקודת הראות של המלך, ודאי שאין הוא נותן דעתו מי מבין הבאים לקבלו פיקח ומי לא. כמעמד מעין זה יש חשיבות לעצם ההשתתפות, וככל שמספר המשתתפים גדול, כך גדל כבודו של המלך.

מנקודת ראות הסומא, ודאי שההצטרפות לכלל מיטיבה עמו, ומונעת תחושת קיפוח העלולה להוביל לדימוי עצמי נמוך.

בנקודה זו של הסיפור נכנס המין ועולב ברב ששת באמצעות משל הדיוט התוהה כציניות על פשר הצטרפותו למקבלי פני המלך. (אגב, יש כאן מן הסתם משחק לשון משמעותי — רב ששת היה 'סגי נהור' והמין המרבר על 'חצבי לנהרא' מוכיר בכך את עוורונו!) אמות המידה לכיבוד האדם שצוינו לעיל אינן מבחינות בין בעל מוס לשלם בגופו — לא לגבי המתכבד ולא לגבי המכבד. דומה, שמעבר לרצון לפגוע, מסתתרת בדבריו של המין הנחת יסוד עקרונית. שיטתו של המין כי קבלת פני המלך קשורה בראייה מפיקעה בעלי מומין מן הזכות לכבד את המלך, ובנסיבות הללו נגרע כמובן גם כבודו של בעל המוס. והנה, רב ששת מוכיח למין, כי בעזרת חוש השמיעה המפותח מאוד אצל עיוורים, ובהסתמך על שיקול דעת נכון, הצליח לגלות מתי בא המלך.

בכך לא נסתיים הוויכוח בין המין לרב ששת. המין מערער עקרונית על זכותו של רב ששת לברך את מי שאינו רואה. וגם כאן, חוץ מעלבון, טמונה הנחה בעלת היגיון מסוים, שכרכה חייבת להיאמר על דבר הנתפס על ידי החושים. לטענה זו יש סמך בדברי תז"ל ("רבי יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו, אינו פורס על שמע". משנה, מגילה פ"ד מ"ו), ויחד עם זאת, ברור שהמין לא העלה אותה כטיעון ענייני בוויכוח הוגן, אלא במגמה להשפיל את בעל המוס ולפגוע בנקודת התורפה שלו. כשזו העמדה, אין מקום להשיב למי שכל כוונתו להעליב ולהשפיל, ובסופו של דבר הוכה הלה בימדה כנגד מידה, ונפגע בעיניו. עיניו של רב ששת תבעו, אפוא, את עלבונו. יתרה מזו, הוכיחו שמי שערער על הזכות לברך בטענת 'אינך רואה', גילה להוותו כי העיניים שאינן רואות יכולות לקלל את מי שראוי לכך, ובעקיפין נרמו, שיכולות גם לברך! נמצאנו למדים, הברכה קשורה אולי לראייה, כטענת המין, אך יותר מזה, היא עולה מלב טוב ומנכונות לברך. מי שמנצל את 'מכשול הראייה' כדי למנוע אדם לברך, יזכה בסופו של דבר לקללה.

כל זאת ברובד הגלוי של הסיפור. כדי להבין את הרוכד הסמוי, יש לזכור כי מלך, בספרות חז"ל — במיוחד במשלים שבה — מסמל את מלך מלכי המלכים. כאן מוצגת השוואה זו כמעט במפורש בקביעה כי מלכות הארץ היא כעין מלכות שמים. וידועה ההשקפה הדתית כי כיבוד מלכי הארץ הוא בעצם מתן כבוד למי שחלק מכבודו לבשר ודם ("הרואה... מלכי אומות העולם — אומר: ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם". בבלי, ברכות נח ע"א). אפשר כי רעיון זה חדר גם לברכת רב ששת. נמצא שרב ששת, ברצונו לקבל את המלך, פועל לא רק כבעל מוס המנסה להשתלב בחברה, אלא גם כמנהיג דתי המדגיש במעשיו את השקפתו. על רקע זה יובן מדוע עומד מולו מין. ניתן דעתנו, יריבו של רב ששת איננו אדם גם רוח רגיל, כפי שהיה מתבקש אולי מהבנת הרובד הראשון של הסיפור, הוא מין (נוצרי?), ובחוקף זה מציג השקפה דתית מנוגדת לזו של חכמינו! לפי זה הוויכוח נסוב סביב השאלה, מי מזהה את המלך נכונה, כלומר מי יודע לגלות את האל האמיתי. הוויכוח על עלבון החריג בחברה נעשה ויכוח דתי, וזה